

บทที่ 6

บทสรุป

ทราบว่า "ผู้ชนะ" ไม่ได้เตรียมอุดมการณ์และแผนแห่งการปรับปรุงสังคมไว้อย่าง
สมบูรณ์แล้ว อย่างหวังเลยในประชาธิปไตยอันแท้จริง เพียงสองเดือนให้หลังจาก "ชัย
ชนะ" ราษฎรก็ถูกปลดอำนาจอธิปไตยอีกครั้งหนึ่งแล้ว ประชาธิปไตยอันหมายถึงสิทธิ
เสมอภาคของราษฎรในการที่จะมีส่วนร่วมกำหนดวิถีชีวิตของตนและสังคมภายใต้กฎหมาย
สูงสุดที่เขามีส่วนจัดทำขึ้น กำลังจะถูกโกงไปด้วยการแลกเปลี่ยนรัฐธรรมนูญจอมปลอมที่
กลุ่มอำนาจที่สาม ร่างขึ้น เช่นเกี่ยวกับการปลดอำนาจราษฎรโดยพระยามโนฯ เมื่อปี
2476 อันเป็นการเบียดทางให้ทหารเขาคองอำนาจและสร้างฐานอันมั่นคงให้แก่ทรราชย์
ตั้งแต่ 2490 ทราบจนทุกวันนี้โดยผลการ.....บัดนี้ เรามีรัฐบาลของพระเจ้า
อยู่หัว มีสมัชชาประชาชนของพระเจ้าอยู่หัว และต่อไปก็จะมีรัฐสภาของพระเจ้าอยู่หัว
สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องประกันประชาธิปไตยของราษฎรแต่ละหรือ ตรงกันข้าม นี่คือจุด-
เริ่มของอำนาจมืดในอีกลักษณะหนึ่ง ในยุคมืดที่เพิ่งสลายไปนั้น ใครที่คำหนักใจเกี่ยวกับรัฐบาล
ดั้งเดิมไปก็จะถูกตราหน้าว่าเป็น "ชายจืด" บางเป็น "คอมมิวนิสต์"..... แต่คอ-
ไปนี้ใครที่คำหนักใจรัฐบาลและระบบที่สร้างขึ้นใหม่ คงต้องเผชิญกับขอลดท้าวอีกกระทง
หนึ่งของบรรดาชนที่บออำนาจว่าเป็นการกระทำการ "หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ"

วรพุทธิ ชัยนาม

บางคอนจาก "อุบัติเหตุ 2516"
สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่ 1 ปีที่ 12
กันยายน 2517 (144: 394)

เมื่อช่วงระยะเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากระบอบการเมืองการ
ปกครอง "ประชาธิปไตยแบบไทย" ไปสู่ระบอบประชาธิปไตย "แบบใหม่" ไกลสิ้นสุดลงใน
เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 สังคมการเมืองไทย
ซึ่งถูกผลักดันจากกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไปสู่ความเป็น "ประชาธิปไตย"
เป็นระยะเวลาเกือบ 3 ปี ก็เริ่มที่จะมีสภาพของการคลี่คลาย และแสดงภาพที่มีความชัดเจน
เพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยการที่บรรดาผู้นำในขบวนการ "14 ตุลาคม 2516" เริ่มที่จะให้การ
ยอมรับความเป็นจริงในสังคมการเมืองไทยที่ว่า อำนาจซึ่งมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง
เมือง ยังคงหมวนเวียนอยู่ภายในกลุ่มของชนชั้นปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นนำทาง
การเมืองการทหาร อย่างไม่มีการเปลี่ยนแปลง เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่
ได้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 หมายเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมการเมือง

ไทยโดยส่วนรวมทั้งระบบไม่ ในทางตรงกันข้าม เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดังกล่าวเป็นแค่เพียงการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลผู้ซึ่งทำการปกครองบริหารประเทศในเวลา นั้น หรือชนชั้นนำทางการเมืองเพียงไม่กี่คนเท่านั้น และเมื่อบุคคลเหล่านั้นหลุดพ้นไปจาก ศูนย์กลางของอำนาจทางการเมืองแล้ว ชนชั้นนำทางการเมืองกลุ่มอื่นๆ ก็สามารถเข้ามา แทนที่ได้ในทันทีทันใด

ในยุคสมัยแห่ง "การประนีประนอม" ในทางการเมืองนี้ เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ได้กลายเป็นเสมือนตำนานที่มีการกล่าวขานถึงยุคสมัยหนึ่ง ซึ่งเป็นยุคสมัยแห่งความเจริญรุ่งเรืองของระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยในสังคมไทย ปราบกฎการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดังกล่าว ได้นำมาซึ่งการสถาปนาระบอบการเมืองการปกครอง และกระบวนการทางการเมืองในแบบอย่างของแนวความคิดแบบประชาธิปไตย ดังปรากฏในช่วงที่มีการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 และก็ได้เป็นไปในระยะเวลาที่จำกัด สังคมการเมืองไทยก็ได้ดำเนินต่อไป และผ่านพ้นยุคสมัยดังกล่าว ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี พ.ศ.2519

รัฐประหารซ้อนในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2520 เป็นเสมือนสัญญาณของการเริ่มต้นยุคสมัยแห่งการประนีประนอมในทางการเมือง สภาพแวดล้อมทางสังคมการเมืองไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมา ภายหลังจากเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงทางการเมืองในเดือน ตุลาคมทั้ง 2 ครั้ง พร้อมทั้ง กับที่ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการก็ได้รับการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ในขณะที่สังคมเศรษฐกิจของประเทศไทยก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามแนวทางของพัฒนาการแบบทุนนิยมตะวันตกอย่างเห็นได้ชัด กลุ่มชนซึ่งเคยเป็นกลุ่มพลังพื้นฐานของกระบวนการการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ได้มีการแปรเปลี่ยนรูปลักษณะกลายเป็นกลุ่มที่มีความเฉยเมยต่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองอย่างชัดเจน กลุ่มชนดังกล่าวก็คือ กลุ่มปัญญาชน ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคมแบบทุนนิยมตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนิสิตนักศึกษา ในส่วนซึ่งปราศจากความรับรู้ในเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี พ.ศ.2516 และได้รับการอบรมกล่อมเกลามาทางสังคมการเมือง ในสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่เต็มไปด้วยการประนีประนอมและการต่อรองซึ่งกันและกันทางการเมือง เพื่อการแบ่งปันจัดสรรผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ อำนาจทางการเมืองการปกครอง และฐานะตำแหน่งทางสังคม ในหมู่ของชนชั้นนำทางการเมืองการทหาร มากกว่า

ที่จะเป็นการต่อสู้เรียกร้อง ฆราวาสเคลื่อนไหวและผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองให้เกิดขึ้น ดังที่เคยเป็นมาทั้งในช่วงก่อนหน้า และภายหลังเหตุการณ์ทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 กล่าวคือ

...ถ้าเราลองคำนวณอย่างคร่าวๆ นักศึกษาที่เรียนในมหาวิทยาลัย โดยทั่วไปจะมีอายุระหว่าง 18 ถึง 23 ปี นั้นหมายความว่า ขณะที่เกิดกรณี 14 ตุลาคม 2516 นั้น นักศึกษารุ่นนี้มีอายุเพียง 6 ขวบถึง 11 ขวบ เท่านั้น

คือ ยังอยู่ในวัยของเด็กก่อนเข้าโรงเรียน หรืออย่างมากก็ชั้นประถมปลาย ซึ่งยากจะได้รับผลสะท้อนอะไรจริงจังกจากเหตุการณ์ครั้งนั้นได้

นักศึกษารุ่นนี้ เติบโตขึ้นมาในบรรยากาศอันเจียบสงบคานการเมือง แต่อีกทีกลุ่มววาย คานแสดงสีและเสียงคนตรี จึงไม่น่าแปลกที่ทุกวันนี้ เราไม่ดูจะเห็นอะไรที่เป็นแกนสาร ในหมู่นักศึกษาของมหาวิทยาลัยต่างๆ นอกเหนือไปจากความสนใจในแฟชั่นการแต่งกาย (145: 5)

นอกจากปัจจัยในเรื่องเงื่อนไขเวลาแล้ว ปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดซึ่งส่งผลทำให้เกิดสภาพการณ์ดังกล่าวข้างต้นขึ้นนั้นก็คือ ผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เอง กล่าวคือ เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดังกล่าว หากได้เป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับของสังคมการเมืองโดยส่วนรวมแต่ประการใดไม่ การเปลี่ยนแปลงที่ได้เกิดขึ้นนั้นเป็นแต่เพียงการเปลี่ยนแปลงในระดับของตัวบุคคล ภายในกลุ่ม ผู้ปกครองบริหารประเทศในเวลานั้น เพียงกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ในขณะที่องค์ประกอบหลักๆ ในประการอื่นของระบบสังคมการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนองระบบราชการ ซึ่งได้มีการแทรกแซงระบบการเมืองมาเป็นเวลานาน จนยากที่จะทำการแก้ไขและแยกออกจากกัน โดยเด็ดขาด ยังคงอยู่ในสภาพเดิม ทั้งนี้ก็ด้วยปัจจัยสาเหตุ 2 ประการคือ

ในประการแรกได้แก่ ระบบกลไกต่างๆ ของรัฐที่ยังคงอยู่นั้น เป็นระบบที่มีความต่อเนื่องมาจากการวิวัฒนาการอันยาวนาน ระบบราชการไทยเป็นระบบที่มีพัฒนาการมาเป็นระยะเวลาหลายร้อยปี ในขณะที่ระบบการเมืองไทย ในรูปแบบของระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย ตามแนวความคิดทางตะวันตกนั้น กลับมีอายุในสัดส่วนที่น้อยกว่ามากอย่างเห็นได้ชัด ยิ่งไปกว่านั้น ระบบการเมืองไทยที่ยังขาดการวางรากฐานที่มั่นคงดังกล่าวนี ยังถูกรอบงำจากระบบราชการที่มีความแข็งแกร่งมากกว่า จนเกิดลักษณะที่เรียกระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยของไทยว่า มีลักษณะ "ล้มลุกคลุกคลาน"

ในประการที่สอง เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม

พ.ศ.2516 เป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ได้รับการผลักดันสนับสนุนจากกลุ่มผู้ปกครองบริหารประเทศ ภายในศูนย์อำนาจรัฐ ไม่ว่าจะเป็นภายในกองทัพ หรือในองค์กรกลไกรัฐอื่นๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์โดยตรงต่อระบบราชการทั้งสิ้น นับแต่การที่จะต้องปฏิบัติงานในฐานะของข้าราชการ ไปจนถึงสภาวะการเป็นผู้นำในระบบ ทำให้บุคคลเหล่านี้ไม่สามารถที่จะยอมรับให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง อันจะส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบราชการไปในทางที่จะเป็นการลบลบบาทในการแทรกแซงระบบการเมืองลงได้ ดังนั้นสิ่งที่ถูกเปลี่ยนแปลงไปนั้น โดยความยินยอมของกลุ่มผู้ปกครองบริหารประเทศเหล่านั้น จึงเป็นแค่เพียงกลไกเล็กๆ 2-3 ตัวภายในระบบโดยส่วนรวมทั้งหมดเท่านั้น ในขณะที่ระบบสังคมการเมืองโดยทั่วไปก็ยังคงมีสภาพเช่นเดิมอยู่อย่างมั่นคง กล่าวคือ

ปัญญาชนไทย ๗ พุทธศักราชนี้ ห่างไกลจากยุคก่อน 14 ตุลาคม 2516 มากนัก เขาเป็นมรดกตกทอดจากกระแสทางวัฒนธรรมดั้งเดิมและเขาสูยุคใหม่ ภาวะใหม่อย่างเต็มภาคภูมิ แต่หนทางอันระหกระเหิน ทำให้ภารกิจแห่งการปฏิเสธรูปแบบสังคมเดิมถูกปล่อยวาง เมื่อมันดำเนินมาไค้ทศวรรษหนึ่ง แท้จริงแล้วภาวะใหม่ ยุคใหม่ เช่นนี้ นอกจาก 3 ทหารจะไม่ได้ถูกกำจัดไปจริงแล้ว เรายังเห็นชัดขึ้นว่า "3 ทหารชั่วคราวจริง" ยังฝังแน่นในสังคมเราอย่างถึงราก ระบบการเมืองที่อาศัยทหารเป็นกระดูกงูทุนสถานะเดิม ระบบเศรษฐกิจพึ่งพาที่ยินยอมให้ทุนนิยมโลกรัดคอแน่น เขาบาคลิก เขาบุกตี และระบบคุณค่าทางวัฒนธรรมโดยรวมที่ยังคงการการปะทะขัดแย้งและปฏิเสธเพื่อยุติการทับทึงสังคมอย่างทั่วคานและพร้อมๆ กัน (146: 207)

ยิ่งไปกว่านั้น สิ่งที่ถูกเปลี่ยนแปลงไปคั้งกล่าวนั้น ในเวลาต่อมาไม่นาน ก็สามารถกลับคืนไปสู่สภาพการณ์ที่มีความใกล้เคียงกับสภาพการณ์เดิมก่อนหน้า เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง กล่าวคือ กระบวนการทางการเมืองการปกครองก็ยังคงดำเนินไปในลักษณะที่ชนชั้นนำทางการเมืองการทหารยังคงมีบทบาทในทางการเมืองการตัดสินใจอย่างมาก การเมืองยังคงเป็นเรื่องของผู้นำเพียงกลุ่มเดียว ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่สามารถที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างแท้จริง และยังคงตกเป็นเครื่องมือและเป็นชื่อที่จะถูกหยิบยกขึ้นมาทำการกล่าวอ้าง เพื่อการสร้างเสริมความชอบธรรมในการประกอบกิจกรรมทางการเมืองของคนและกลุ่มคณะ ปราบกฏการณ์เหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันได้เป็นอย่างดีว่า เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 นั้น เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงในระดับและลักษณะที่มีความฉิวเฉียดอย่างมาก เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพการสูญเสียของกลุ่มวีรชน และกลุ่มผู้ให้ความสนับสนุนในค่านต่างๆ ที่ได้ทุ่มเทชีวิตและทรัพย์สิน ในการต่อสู้ตลอดระยะเวลาของการเรียกร้องต้องการ และกระบวนการเคลื่อนไหว

รณรงค์ทางการเมือง เพื่อให้ได้มาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในทางการเมือง นับแต่เหตุการณ์การยึดอำนาจรัฐของคณะทหารในปี พ.ศ.2501 จนถึงเหตุการณ์การยึดอำนาจรัฐของคณะทหาร ในนามของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ความรุนแรงทางการเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลงในเหตุการณ์ทางการเมืองในวันที่ 14-15 ตุลาคม พ.ศ.2516

เพียงชั่วระยะเวลาไม่ถึง 2 เดือน ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 กลุ่มชนชั้นผู้ปกครองบริหารประเทศ อันประกอบไปด้วยบรรดาข้าราชการชั้นนำ และกลุ่มผู้นำเคิมส่วนหนึ่งในระบอบการเมืองการปกครองของรัฐบาลทหารของจอมพลถนอม กิตติขจรและคณะ ก็สามารถที่จะสถาปนากลไกอำนาจรัฐที่มีความชอบธรรมทางการเมืองขึ้นอย่างสมบูรณ์และปฏิเสธไม่ได้ เพื่อเป็นการทดแทนกลไกเคิมซึ่งเพิ่งจะถูกโค่นล้มไป และในเวลาเดียวกันก็เป็นการเข้าแทนที่ขบวนการนิสิตนักศึกษาที่โค่นล้มการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมาจนประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ก็โดยวิธีการกล่าวอ้างชื่อของระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นสำคัญ ถึงแม้ว่าจะปราศจากซึ่งกระบวนการการเลือกตั้ง หรือการแสดงประชามติใดๆ ก็ตาม และก็มีผลทำให้ขบวนการ "14 ตุลาคม 2516" ต้องยอมรับสภาพการณ์ของสังคมการเมืองในลักษณะเคิมโดยที่ไม่สามารถที่จะทำการโต้แย้งแก่ประการใดได้ เนื่องจากเหตุผลที่มีความสำคัญมากที่สุดประการหนึ่งที่ว่า ขบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดังกล่าวนั้น เป็นแค่เพียงการรวมตัวของกลุ่มชนที่เคิมไปช่วยความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่อยู่ในศูนย์อำนาจเคิมหรือไม่ก็ตาม เป็นการชั่วคราว และเมื่อเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงทางการเมืองในเดือนตุลาคม พ.ศ.2516 ได้สิ้นสุดลง ด้วยการยอมรับในความสูญเสียแห่งอำนาจทางการเมืองของกลุ่ม "ถนอม-ประภาส" แค่เพียงกลุ่มเดียว พลังแห่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เคยเปี่ยมไปด้วยเอกภาพนั้น ก็ได้ยุติลงในระยะเวลานับรวดเร็ว และยากที่จะกลับคืนมารวมตัวกันได้อีก ดังนั้น อาจจะกล่าวได้ว่า ความสำเร็จของขบวนการการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 มีเพียงครั้งเดียวเท่านั้น เพราะว่าระบบการเมืองการปกครองแบบเคิมหาได้ถูกโค่นล้มและเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลที่เป็นชนชั้นนำทางการเมืองการทหารในกลุ่ม "ถนอม-ประภาส" ไม่ ในทางตรงกันข้าม สิ่งที่ก่อให้เกิดขึ้นจากเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 นั้น เป็นเพียงการปรับตัวของระบบที่เกิดขึ้นเพื่อปรับเปลี่ยนฉากหน้าที่ล้าสมัย เปลี่ยนตัวผู้นำเพื่อให้ระบบโดยส่วนรวมคงอยู่ต่อไป

การต่อสู้ขัดแย้งระหว่างผู้มีอำนาจทางการเมืองก็ยังคงดำเนินต่อไป โดยอ้างว่า เพื่อประชาชน และประชาธิปไตย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นเพียงการเปลี่ยนฉากหน้า ในขณะที่เนื้อหาของระบบยังคงมีความคงตัวอยู่อย่างเหนียวแน่น แต่ด้วยการปรับเปลี่ยนในลักษณะนี้ มวลชนส่วนใหญ่ที่ได้ให้ความสนับสนุนต่อการโค่นล้มระบอบการปกครองของกลุ่ม "ถนน-ประชาส" จนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้น ก็มีความพึงพอใจและยอมที่จะยุติบทบาทการเรียกร้องต้องการของคน ในขณะที่กลุ่มนักศึกษาที่เป็นองค์กรชั้นนำการเปลี่ยนแปลงยังคงมีความพยายามที่จะผลักดันการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง ด้วยความต้องการที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลงในระบอบระบบสังคมการเมือง และระบอบประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับแนวความคิดแบบประชาธิปไตยตะวันตก มากกว่าการต่อสู้แย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์ โดยอาศัยกระบวนการทางการเมืองและโครงสร้างทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ได้มีการจัดตั้งขึ้น ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ดังนั้น เมื่อการเรียกร้องต้องการการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มนักศึกษามีความต่อเนื่องต่อไปเรื่อยๆ ในขณะที่พลังมวลชนส่วนใหญ่ที่เคยให้ความสนับสนุน ยอมรับสภาพการณ์ทางการเมืองที่มีการปรับเปลี่ยนไปแล้ว กลุ่มนักศึกษาที่เคยมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปีพ.ศ.2516 จึงถูก "โคกเคี้ยว" และถูกทำลายล้างลงไปในการยึดอำนาจรัฐของคณะทหารในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519

ความสูญเสียของขบวนการเปลี่ยนแปลง 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 จึงกลายเป็นเครื่องมือในการโค่นล้มและเปลี่ยนตัวกลุ่มผู้ปกครองประเทศกลุ่มหนึ่งออกไป เพื่อให้กลุ่มผู้ปกครองกลุ่มอื่นๆ เข้ามาใช้อำนาจรัฐ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นก็คือ การช่วงชิงอำนาจในหมู่ผู้ปกครองประเทศด้วยกันเอง โดยอาศัยการผลักดันและยกย่องการกระทำของกลุ่มนิสิตนักศึกษาและพลังมวลชนที่ได้รับการกีดกันจากการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจของกลุ่ม "ถนน-ประชาส" และเมื่อกลุ่มผู้ปกครองที่ได้อำนาจจากการโค่นล้มระบอบการปกครองของจอมพลถนอม ประสบความสำเร็จในการยึดครองอำนาจรัฐอย่างมีความชอบธรรมเรียบร้อยแล้ว พลังของขบวนการนักศึกษาและมวลชนที่ก่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ก็หมดความหมาย ความเป็นจริงประการนี้ดูจะเป็นความจริงที่ไม่อาจจะเปลี่ยนแปลงได้

...จุดระเบิดของเหตุการณ์ "วันอาทิตย์นองเลือด" ในเช้าวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โดยการตั้งกระสุนใส่ปวงชนของฝ่ายกำลังตำรวจภายใต้การบังคับบัญชาของ พล.ต.ท.มนตรีชัย พันธุคงชั้นได้ทำให้เหตุการณ์แทนที่จะยุติลงด้วยดีตามความปรารถนาของฝ่ายเผด็จการถนน-ประชาส-พรรคไทยลูกหลานออกไปและกลายเป็นสิ่งที่นอกเหนือการควบคุมของรัฐบาลในขณะนั้น ฉาววิเคราะห์ให้ลึกซึ้ง การกระตุกความคลั่งแค้นของ

ฝูงชนที่เกิดขึ้นในครั้งนั้น ไม่ว่าจะมีการเตรียมการมาล่วงหน้าหรือไม่ก็ตาม พutsch การกระทำเช่นนี้ก็เปิดโอกาสสอยุ่อย่างเป็นทางการ เป็นครั้งแรกให้กับการเคลื่อนไหวมวลชน ภายหลังจากเหตุการณ์ยุติลง ฝ่ายอำนาจเก่าโค่นล้มฐานะทางการเมืองของตนขึ้นมาอีกครั้งโดยจัดตั้งสถาบันนิติบัญญัติแห่งชาติ หรือชื่อที่รู้จักกันทั่วไปว่า "สภาสนามมา" เมื่อมาถึงตรงจุดนี้ พันธมิตรชั่วคราวระหว่างกลุ่มและฝ่ายต่างๆ ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 โคแตกสลายลง (ในที่นี้ พันธมิตรชั่วคราวหมายถึงฝ่ายอำนาจเก่า, ฝ่ายเสรีนิยมชนชั้นกลาง, ฝ่ายตัวแทนชนชั้นนายทุนรุ่นใหม่, กลุ่มผู้อยู่ในคิวเมือง อาทิ ข้าราชการชั้นผู้น้อย พ่อค้า แมคคาทาเบเร กรรมกรและลูกจ้าง ฝ่ายชนศึกที่ไม่พอใจนอน-ประภาส-ณรงค์ และฝ่ายนักศึกษาก) การเปลี่ยนแปลงโดยบทบาทของมวลชนโค่นล้มมาอยู่ที่เพียงครึ่งทางเท่านั้น กล่าวคือไม่สามารถรื้อถอนหรือเปลี่ยนมืออำนาจทางการเมืองมาอยู่ในมือของมวลชน ส่วนใหญ่ในสังคมได้ ระบบราชการและองค์การบริหารของ "รัฐ" มิได้ถูกทำลายล้างลักษณะขุนนางที่วางตัวอยู่เหนือประชาชน เพียงแต่มันได้รับการตกแต่งขึ้นมาใหม่ในรูปแบบชั่วคราวเพื่อหลีกเลี่ยงการเป็นเป้าโจมตีของคลื่นมวลชนที่เกิดขึ้นทั่วประเทศเท่านั้น (9: 52-53)

โดยสรุปแล้ว แม้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จะส่งผลผลักดันให้กลุ่มผู้ปกครองประเทศสูงสุดกลุ่มหนึ่งต้องยุติบทบาททางการเมืองของตนลง และสูญเสียอำนาจทางการเมืองไปในที่สุด แต่ก็ทำให้กลุ่มผู้ปกครองกลุ่มอื่น ภายใตุนัยอำนาจเดียวกันนั้น เข้ามาสืบต่ออำนาจแทนที่ในลักษณะเดิม เนื่องจากระบบสังคมการเมืองโดยส่วนรวมยังไม่ได้รับการเปลี่ยนแปลงโดยตรงแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จะไม่ได้ทำลายโครงสร้างเดิมของระบบสังคมการเมืองไทย แต่ก็ได้สร้างความคาดหวังให้กับคนไทยจำนวนมาก ที่ได้รับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้น ใน การที่จะได้เห็นการเปลี่ยนแปลงไปจนถึงในระดับรากฐานของสังคมการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนหนึ่งของระบบราชการ อันเป็นส่วนที่ครอบงำระบบการเมืองไทยอยู่ และสืบต่อความสัมพันธ์ในลักษณะเช่นนี้มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน รวมทั้งเป็นตัวกำหนดโครงสร้างทางชนชั้น และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในสังคมการเมืองไทยอีกด้วย

ความต้องการที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เป็นความคาดหวังที่เกิดขึ้นเมื่อพบว่า พutsch มวลชนที่สามารถผลักดันจนกลุ่มผู้ปกครองประเทศต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงในระดับตัวผู้นำ ดังนั้นหากมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงในระดับที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมในสังคมแล้ว ก็จะเป็นการแก้ไขปัญหาที่ตรงจุด การครอบงำระบบการเมืองโดยระบบราชการก็เป็นปัญหาเรื้อรังในระดับค่านิยมที่มีความมุ่งหวังกันว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จะเป็นการเริ่มต้นของการแก้ปัญหานี้

ในทางปฏิบัติแล้ว ความมุ่งหวังที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของระบบสังคมการเมืองในลักษณะดังกล่าวข้างต้นนี้ ได้เกิดขึ้นมาเป็นพื้นฐานความคิดในกลุ่มนักวิชาการ นักคิด นักเขียน ผู้ซึ่งใกล้ชิดกับการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจ ในกระบวนการพัฒนาประเทศ และพบว่า ต้นตอของปัญหาความล้มเหลวของระบบ หรือสภาวะความค่อมพัฒนาของประเทศ อยู่ที่ระบบการจัดการปกครองบริหาร อันเป็นองค์ประกอบหลักของระบบสังคมการเมืองโดยส่วนรวม ที่เรียกว่า ระบบราชการ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นเสมือนแรงกระตุ้นให้เกิดความพยายามในการเรียกร้องต้องการที่จะทำการปรับเปลี่ยนในส่วนต่างๆ ของระบบทั้งหมด เท่ากับเป็นการสร้างกระแส "การปฏิวัติทางสังคม" ขึ้น เนื่องจากเป็นการชุกค้ำลงไปในระดับรากฐานที่ได้มีการสืบทอดความเป็นมาอย่างยาวนานของตัวระบบดังกล่าว กล่าวคือ

ความจริงเสียงวิพากษ์วิจารณ์ระบบราชการไม่ใช่ของใหม่อะไร เป็นแต่ว่าปฏิวัติเดือนตุลาคมมีส่วนเป็นแรงบันดาลจิตใจให้เกิดความหวังและความมั่นใจอย่างสูงส่งพร้อมๆ กับที่ปลดปล่อยพลังขัดแย้งทางเศรษฐกิจ และสังคมใหม่ๆ ออกมาให้ปัญหาปรากฏเด่นชัดขึ้น และในประการสำคัญ สภาพผลักดันเสื่อมทรามของระบบราชการกำลังเริ่มถูกเพ่งเล็งโจมตีในชั้นโครงสร้างอำนาจ ระบบราชการถือเป็นหลักนำในระบบชีวิตความเป็นอยู่ของชนชาวไทยมาช้านาน เป็นจุดรวมศูนย์ของค่านิยมและพลังทางการเมืองการบริหารทั้งหมด แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างราชการกับมวลชนถูกกำหนดอยู่ด้วยค่านิยมประเพณีซึ่งเสนอสนองความต้องการมูลฐาน คือความคงอยู่ รอคอย และความมั่นคงของชาติ "ประวัติศาสตร์ชาติไทย" ให้ความหมายในแง่ของประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อความรอดอยู่ คุณสมบัติของผู้นำคือความเป็นนักรบ ค่านิยมของราชการซึ่งเป็นหลักนำประหาราชากรคือค่านิยมแบบทหาร เพื่อวางจุดยืนสูงสุดอันใดแก่เอกราชและความมั่นคงของประเทศชาติ ฐานะสัมพันธ์ในระบบโครงสร้างค่านิยม เช่นนี้โดยรากฐานเป็นการแบ่งชั้นแบ่งชั้นกันระหว่างผู้นำกับผู้น้อย กลายเป็นรูปความสัมพันธ์ที่เป็นไปทางเดียว (8: 23)

กลุ่มปัญญาชน พยายามจزمผลักดันให้มีการแก้ไขปัญหาของสังคมให้ถึงต้นตอของปัญหา คือความไม่เป็นธรรมในสังคม ทำให้เกิดการเรียกร้องให้มีการลดช่องว่างระหว่างคนมั่งมีกับคนยากจน ลดการเอารัดเอาเปรียบระหว่างนายทุนกับผู้ใช้แรงงาน ในลักษณะนี้เป็นการทำลายสภาวะความร่วมมือที่เกิดขึ้นในช่วงของการโค่นล้มรัฐบาลจอมพลถนอมไทรระหว่างกลุ่มพลังต่างๆ ในสังคม ต่างฝ่ายต่างก็พยายามที่จะรักษาผลประโยชน์ของตนเอาไว้ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจ กลุ่มข้าราชการ หรือแม้แต่กลุ่มนักการเมืองที่ได้อำนาจจากการพังทลายของระบอบการปกครองโดยกลุ่ม "ถนอม-ประภาส" ก็ตาม

โดยทั่วไป ไปบรรยายทางทงการรับรูทางการเมืองของคนทั่วไป ไปภายหลังกเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แบ่งออกเป็น 2 แนวทาง คือกลุ่มแรกคิดว่าขบวนการ 14 ต.ค. ควรยุติบทบาทการเคลื่อนไหว เนื่องจาก "3 ทหารราชย์" หมกอำนาจอกลงแล้ว คนกลุ่มนี้ โศกนักธุรกิจ ชนชั้นกลางส่วนใหญ่ ปัญญาชนบางส่วนที่ไม่ได้เข้าใจปัญหาสังคมทั้งระบบ อีกกลุ่มหนึ่งโศก พวกที่มองเห็นว่าการออกไปของ "3 ทหารราชย์" ยังไม่โศกแก้ปัญหาที่แท้จริง ปัญหาของสังคมยังคงดำรงอยู่ จำต้องมีการเรียกร้องความเป็นธรรมออกไป กลุ่มนี้ประกอบด้วยนักศึกษปัญญาชนฝ่ายก้าวหน้า และปัญญาชนในหมู่กรรมกรชาวนา ซึ่งต่อมาได้ทำหน้าที่เป็นหัวหอกในการรณรงค์กรรมกรและชาวนา วิชากรวิจารย์อ่านาจรรัฐ ที่ใช้ไปในทางเอาเปรียบประชาชนส่วนใหญ่ (107: 82)

สภาพปัญหาความเป็นธรรมในสังคมได้ถูกตีแผ่ออกสู่สาธารณชนอย่างเต็มที่ ในลักษณะที่ถูกกดคั่นอยู่เป็นระยะเวลาอันยาวนาน จนทำให้โครงสร้างองค์กรแบบประชาธิปไตย ที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองยากที่จะรองรับพลังการเรียกร้อง ต้องการถึงกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลักษณะความตื่นตัวทางการเมืองเช่นนี้ดำเนินไป โดยมีขบวนการนิสิตนักศึกษาเป็นแกนนำในการรณรงค์ทางการเมืองเพื่อการแก้ไขปัญหาค่างๆ ที่มีการสะสมอยู่ จากระบอบการปกครองแบบอำมาตยาธิปไตย ดังนั้น ทำให้เกิดการประจัญหน้าระหว่างขบวนการนิสิตนักศึกษากับระบบกลไกอำนาจที่ยังมีอิทธิพลอยู่ ภายหลังกการเปลี่ยนแปลงโค่นล้มรัฐบาลจอมพลถนอม และพวก ภายใต้ระบอบราชการอันตรงพลังอำนาจครอบงำระบบการเมืองไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระบบราชการทหาร ทั้งนี้เนื่อง จากความเป็นมาทางประวัติศาสตร์เป็นสำคัญ อันมีระบบความสัมพันธ์ที่มีทหารเป็นผู้นำทางการเมืองมาตลอด ผู้นำสูงสุดของกองทัพก็คือพระมหากษัตริย์ ทรงดำรงตำแหน่งประมุขทางค่านการเมืองการปกครอง จนกลายเป็นชนบประเพณีและความเชื่อที่ยึดมั่นทางการเมืองมาจนตราขายเท่าทุกวันนี้ ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่มีลักษณะค่อนข้างเป็นอำนาจนิยมและอนุรักษนิยม มีการใช้ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์และผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ในการบริหารปกครองประเทศ และในระบบสังคมโดยทั่วไป ทำให้เป็นเป้าหมายการโจมตี และเรียกร้องให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงสจจากขบวนการนิสิตนักศึกษา กล่าวคือ

หลัง 14 ตุลาคม บรรยายทางทงการเมืองค่อนข้างมีเสรีภาพในทางปัญญาและการแสดงออกในเชิงเปรียบเทียบกว่าก่อนหน้านี้ เศรษฐกิจ สังคม ในรอบเกือบยี่สิบปีที่ถูกกดอยู่ด้วยอิทธิพลของกฎอัยการศึกและรูปแบบการปกครองเผด็จการได้ปรากฏให้เห็นโฉมหน้าของปัญหาทั่วไปหมด ความที่ประชาชนในสังคมไทยไม่มีโอกาสฝึกฝนการรวมกลุ่ม การจ้กของคกรให้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชน ทำให้ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษากลายเป็นศูนย์กลางของการเคลื่อนไหวต่อสู้ ทำหน้าที่เป็นเสมือน

"ผู้อุปถัมภ์" ประชาชน โดยปริยาย และนำไปสู่การเผชิญหน้ากับชนชั้นที่ยึดกุมอำนาจรัฐต่อมา ประเด็นสำคัญที่ขบวนการนักศึกษาชกแย้งกับรัฐ มี 2 ประการใหญ่ๆ ประการแรกคือ ขบวนการนักศึกษาหลัง 14 ตุลาคม ปฏิเสธค่านิยมและอุดมการณ์แบบศักดินาที่ยังเกาะแน่นอยู่เดิมในช่วง 14 ต.ค.-6 ต.ค. 2519 ได้มีพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า ได้มีการแหวกวงล้อมออกจากจารีตเก่าๆ ค่านิยมแบบเก่า การท้าทายอำนาจรัฐได้แก่ การสร้างลักษณะไม่ยอมจำนน (non-submissive) ไม่เชื่อฟัง (non-obedience) ไม่ยอมรับอย่างเฉื่อยชา (non-passive) ในหมู่นักศึกษา ชาวนาและกรรมกร โดยเฉพาะก่อรัฐหรือระบบอาวุโส ในระบบที่มีการปกครองแบบลัดหลังเป็นชั้นๆ ของไทย ทั้งที่ตามค่านิยมเก่านั้น นักศึกษาถูกอบรมให้เคารพผู้เกรงครูอาจารย์ ไม่โต้แย้ง ประชาชนถูกครอบงำทางความคิดให้เชื่อฟังผู้ปกครองและข้าราชการ ยอมรับทัศนะ ข้าราชการเป็นเจ้าคนนายคน ระบบราชการกำหนดความสัมพันธ์ของคนในสังคม คือ ราชการเป็นผู้นำและประชาชนเป็นผู้ตาม (107 : 82)

ด้วยลักษณะที่มีการฝังรากลึกของความเป็นอนุรักษนิยมดั้งเดิมในสังคมการเมืองไทย ได้ส่งผลทำให้ขบวนการนิสิตนักศึกษา ผู้ซึ่งขึ้นนำการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ต้องประสบกับแรงสะท้อนกลับจากพลังของระบบราชการ ซึ่งนำโดยผู้นำทางทหารเป็นสำคัญ มีผลทำให้ความคาดหวังในการที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงสังคม โดยผ่านขบวนการการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ต้องยุติลงภายในระยะเวลาอันจำกัด จากผลของการยึดอำนาจรัฐของคณะทหาร ภายใต้การนำของ พลเรือเอกสงัด ชลออยู่ หัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519

อย่างไรก็ตาม หากมองถึงผลกระทบในระยะยาวมาจนถึงในปัจจุบันแล้ว เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เป็นปรากฏการณ์ทางการเมือง ซึ่งเป็นเสมือน "บทเรียน" ของบรรดาชนชั้นปกครองไทยในยุคสมัยต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชนชั้นนำทางการเมืองการทหารทั้งหลาย เนื่องจากเหตุผลประการสำคัญที่สุดประการหนึ่งที่ว่า เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ได้มีผลทำให้บรรดาผู้ที่มีอำนาจในสังคมการเมืองไทยทั้งหลายต้องถูกคิดถึงพลังที่อยู่ภายนอกระบบ และจะต้องแสวงหาวิธีการในอันที่จะเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ดังเช่นที่ได้เกิดขึ้นมาแล้วในปี พ.ศ.2516 อีก

วิธีการป้องกันเหตุการณ์ดังกล่าวก็คือ การสร้างพลังมวลชนขึ้นมาเสียเอง ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะเป็นการต่อต้านพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หรือกล่าวในอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นการสร้างกลุ่มพลังทางการเมือง ในลักษณะของกลุ่มจักตั้งขึ้นในรูปแบบต่างๆ ดังที่จะพบว่า ภายหลังจากเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 นั้น

คณะผู้ปกครองบริหารประเทศ ซึ่งเข้ามาแทนที่กลุ่ม "ถนน-ประภาส" นั้น ได้มีการเคลื่อนไหว
 คำเนินการในเรื่องนี้โดยทันที กรณีของการจัดตั้งกลุ่มลูกเสือชาวบ้านเป็นกรณีที่มีความหมาย
 ในแง่หนึ่งอย่างเห็นได้ชัด นอกเหนือไปจากการจัดตั้งกลุ่มพลังทางการเมืองอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น
 กลุ่มนาวพล หรือกลุ่มกระทิงแดงก็ตาม

การจัดตั้งกลุ่มลูกเสือชาวบ้านนั้น ในทางปฏิบัติแล้ว ได้มีการริเริ่มและดำเนินการ
 มาก่อนหน้าที่จะเกิดเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้นในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.
 2516 ประมาณ 3 ปี แต่ก็ไม่ได้มีการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องนี้อย่าง
 จริงจัง จนกระทั่งเมื่อรัฐบาลทหารของจอมพลถนอม กิตติขจรและคณะถูกโค่นล้มลงไปในเหตุการณ์
 การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. โดยการอาศัยพลังมวลชนเป็นส่วน
 สำคัญ การพัฒนาของกลุ่มลูกเสือชาวบ้านจึงได้เกิดมีขึ้นอย่างเป็นระบบ และในขณะเดียวกัน ก็
 เป็นไปตามกระแสความคิด ตลอดจนจิตสำนึกของวงสังคมการเมืองแบบประชาธิปไตย
 ซึ่งกำลังดำเนินไปภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง กล่าวคือ การพัฒนาของกลุ่มลูกเสือ
 ชาวบ้านนั้น มีรากฐานในทางค่านิยมของแนวความคิดที่มีระบบที่มีความสอดคล้องกันกับลักษณะ
 ทางสังคมการเมืองของประชาชนชาวไทย ซึ่งมีความเชื่อถ้อยยึดมั่นในความเป็นชาติ มีความ
 ภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์อันยาวนานของชาติ มีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา และมีความ
 จงรักภักดีในสถาบันพระมหากษัตริย์ นอกจากนั้น ลักษณะของการให้เหตุผลในการส่งเสริม
 สนับสนุนในกิจการของกลุ่มลูกเสือชาวบ้านนั้น ยังได้มีการอ้างอิง หรือกล่าวอ้างไปถึง
 ความเป็นประชาธิปไตยอีกด้วย ทั้งนี้ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร รมว.มหาดไทย ขณะนั้น
 สำคัญคนหนึ่ง ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี พ.ศ. 2516 ในฐานะข้าราชการ
 ชั้นผู้ใหญ่ในวงการตุลาการ ได้ชี้แนะทางในการสร้างความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นใน
 สังคมการเมืองไทย ด้วยวิธีการให้การสนับสนุนในการพัฒนาของกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน ดังข้อความ
 ตอนหนึ่งในข้อเขียน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ได้ชื่อว่า เป็นยุคสมัยที่ระบอบการเมืองการปกครอง
 แบบประชาธิปไตยในประเทศไทยกำลังเฟื่องฟู ดังนี้

ทางที่คิดเลิศทางหนึ่งในการฝึกอบรมประชาชนให้เป็นประชาธิปไตยได้แก่การฝึกอบรม
 ลูกเสือชาวบ้าน อันเป็นแนวคิดของทางราชการตำรวจชายแดน และเป็นโครงการที่
 อยู่ในความรับผิดชอบของสภาลูกเสือแห่งชาติ ในขณะนี้ ได้รับความร่วมมือจากหน่วย
 ราชการหลายหน่วยด้วยกัน และเป็นโครงการที่อยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ด้วย
 (147 : 325)

ภายหลังเหตุการณ์การยึดอำนาจรัฐของคณะทหารในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ขบวนการนิสิตนักศึกษาได้ยุติบทบาททางการเมืองของตนโดยสิ้นเชิง นับเป็นความสำเร็จของฝ่ายที่มีความต้องการในอันที่จะต่อต้านพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง แต่ทว่าเงื่อนไขแห่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองยังคงค้างอยู่ และเป็นสาเหตุสำคัญในการที่มีกลุ่มนิสิตนักศึกษาจำนวนมากได้เข้าไปร่วมรณรงค์ทางการเมือง กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย กล่าวคือ

สิ่งหนึ่งที่ปรากฏมาเป็นระยะเวลายาวนานก็คือ รัฐได้พยายาม "กำจัด" พลังที่มีลักษณะต่อต้านรัฐลงไปเรื่อยๆ ด้วยวิธีการนานาชนิด จนกระทั่งทำให้ "พลังที่มีผู้นำ" แทบจะไม่มีเหลืออยู่ รัฐก็มีส่วนในการทำลายองค์การที่อยู่นอกอำนาจรัฐหรือมิใช่องค์การมวลชนภายใต้การจกการของรัฐลงไปแทบทั้งหมด แยกการ "กำจัด" พลังเหล่านี้ลงก็ทำได้เพียง "ทำให้เกิดการไม่รวมตัว" หรือทำให้ "ขาดเอกภาพ" ภายในองค์กรนั้น... แต่สิ่งที่กล่าวไว้แล้วว่า ไม่ค่อยรู้จักเงื่อนไขแห่งการรวมตัวลงไปเพราะฉะนั้นการแตกกระจายของพลังที่มีลักษณะต่อต้านรัฐน่าจะเป็นแค่เพียง "กระจายออกไป" หรือสูญสิ้น "ฐานะขององค์กร" แต่ไม่ใ้สูญสิ้น "พลังแห่งการต่อต้าน" (148: 105-106)

อย่างไรก็ตาม กระแสความคิดในการดำเนินการต่อต้านพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ที่ได้เกิดขึ้นในลักษณะของการเสริมสร้างสนับสนุนกลุ่มพลังทางการเมือง ในรูปแบบของกลุ่มจัดตั้งนั้น เป็นสัญลักษณ์ของการปรับตัวของระบบราชการไทย ซึ่งมีความไวต่อการรับรู้รับทราบถึงผลกระทบในระยะยาวของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 อย่างเห็นได้ชัด เนื่องมาจากความเป็นจริงที่ได้เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ทางการเมืองการปกครองสยามประการหนึ่งที่ว่า ความมั่นคงอยู่รอดของระบบราชการไทยที่มีมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานนับศตวรรษนั้น เป็นผลโดยตรงของการปรับตัวของระบบ โดยตัวของระบบราชการเอง ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกันกับสภาพแวดล้อมทางสังคมการเมือง ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ส่งผลทำให้ระบบราชการและกลุ่มข้าราชการ ไม่ว่าจะเป็นทหารหรือพลเรือนก็ตาม สามารถที่จะทำการครอบครองอำนาจทางการเมืองการปกครอง และเสริมสร้างอิทธิพลในลักษณะต่างๆ ตลอดจนสามารถที่จะทำการสะสมผลประโยชน์และความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ รวมทั้งฐานะตำแหน่งทางสังคม ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จนกลายเป็นสถาบันที่ทรงพลังอำนาจมากที่สุดภายในสังคมการเมืองไทย ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และในอนาคตข้างหน้าด้วยอย่างแน่นอน

กระบวนการปรับตัวของสถาบันข้าราชการไทยภายหลังจากเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปีพ.ศ.2516 เป็นเสมือนการสร้าง "เกราะ" ป้องกันตัวของกลุ่ม เพื่ออ้างและสืบต่ออำนาจและผลประโยชน์ให้ดำรงอยู่ต่อไป จึงจำเป็นจะต้อง "ปราม" กลุ่มพลังทางการเมืองอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงระหว่างปีพ.ศ.2516-2519 ความพยายามดังกล่าวมุ่งไปที่กลุ่มนักศึกษา ซึ่งกำลังสร้างและใช้พลังอำนาจทางการเมือง จนทำให้กลุ่มข้าราชการต้องประสบกับการสูญเสียเกียรติภูมิในทางสังคมการเมืองอย่างมาก

กลุ่มข้าราชการที่ตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ และส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวางต่อคนในกลุ่มโดยตรง ก็คือกลุ่มทหาร ภายหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 กองทัพอากาศต้องประสบกับความตกต่ำอย่างมาก ทหารไทยต้องสูญเสียเกียรติภูมิไปอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน นับแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา แม้ว่าอำนาจของกลุ่มยังมีอยู่ถึงเกือบก็ตามถึงที่พันโทสัณชัย บุณตริกสวัสดิ์ นายทหาร "ยังเคิร์ก" คนหนึ่ง ได้กล่าวถึงความรู้สึกของตนเองในช่วงดังกล่าว ในการประชุมสัมมนาเรื่อง "50 ปีบนเส้นทางประชาธิปไตยไทย" ณ ห้องประชุมสารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 12-13 มิถุนายน พ.ศ.2525 มีความช่วงหนึ่งว่า

หลัง 14 ตุลา ผมก็ไม่ใช้เป็นสุนทรพจน์นะฮะ แต่ผมต้องเอาเครื่องแบบชุดชั้นในรณะฮะ จะซบรัดมาทำงานนี่ต้องชุกไว้เลย กลัวเขาเห็นนะฮะ กลัวถูกเหยียบด้วยนะฮะ ขึ้นแท่นทหาร เขาก็บ้วนน้ำลายลงหมวก เขาก็คำหว่านเป็นสุนทรพจน์ โอ้พวกเผด็จการนะฮะ ผมก็เกิดความละอายในความเป็นทหารของผม จะไปสอนหนังสือนักเรียนที่ยศเส ต้องเอาเครื่องแบบชุกไว้ไต่บนนะฮะ แล้วต้องมาเปลี่ยนกันในส้วมนะฮะ เป็นทหารอย่างนี้ก็โคเหมือนกัน ก็เกิดความขมขื่นเหมือนกัน (112: 409)

กลุ่มนักศึกษากลายเป็นกลุ่มพลังทางการเมืองที่สำคัญจนทำให้เกิดความหวั่นไหวไปทั่วในกลุ่มข้าราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มทหาร ยุทธวิธีในการริดลอนงถึงอำนาจของกลุ่มนักศึกษาก็คือ การใช้มวลชนในการปราบมวลชน

วิธีการใช้มวลชนเพื่อจัดการกับกลุ่มนักศึกษาเป็นวิธีการที่ถูกนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนทำให้กลุ่มข้าราชการสามารถที่จะรักษาสถานภาพและบทบาททางสังคมการเมืองของตนซึ่งที่เคยมีอยู่ และเป็นวิธีที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่กลุ่มนักศึกษากำลัง "เหลิง" อำนาจ คือใช้อำนาจอย่าง "พุ่มเฟิย" และไร้เหตุผล ดังที่พลโทปิฎก วิชรเทศ (ยศในขณะนั้น) ได้ให้ข้อสังเกตในประเด็นนี้อย่างตรงไปตรงมา ในการให้สัมภาษณ์กับบรรณาธิการบริหารของวารสาร "ประชามิตร" เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ.2524 และมีการตีพิมพ์สัมภาษณ์ดังกล่าวลงในวารสารประชามิตร ฉบับที่ 167 ลงวันที่ 5 กันยายน พ.ศ.2524 :-

...กตัญญู นักศึกษา ใครๆ ก็กตัญญู นักศึกษา อาจารย์สัญญา รัฐบาลทั้งคู่ กตัญญู นักศึกษาเหมือนหนูกตัญญู ท้าวจกก็กตัญญู เฒ่าขนิบหายวายปวง จะเอาอย่างไรก็กตัญญู เอาพวกนี้ ราษฎรอาสาสมัครคือกระต๊องแกงกับนวล และชบวนการกรรมการปฏิรูปก็ กตัญญูด้วยกัน เพราะตอนนั้นทุกคนไม่รู้เรื่อง ผู้บังคับบัญชาเราก็ตกตัว ท้าวจกมันเปิด หมวกถมนำลายรดหัวต่องว้างหนี ทหารบางคนกระปือหนีเลย (149: 98)

ภัยสภาพการณ์ที่มีผลกระทบต่อฐานะและศักดิ์ศรีของกลุ่มข้าราชการโดยทั่วไป เช่นนี้ ทำให้เกิดการต่อต้านพลังอำนาจของกลุ่มนักศึกษาขึ้น โดยการโจมตีการสร้างประชธ ธิปไตยของนิสิตนักศึกษา เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดการฉกฉวยในส่วนองประชาชน เพื่อการเรียกร้องต้องการการเปลี่ยนแปลงในระดับรากฐานองสังคมการเมือง การใช้ เหตุผลในการโจมตีการกระทำองนักศึกษาก็ออกมาในแนวทางอง "ประชาธิปไตยแบบไทย" ที่เน้นเป้าหมายองระบอบการเมืองการปกครองที่เสถียรภาพและความมั่นคงเป็นสำคัญ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการสกัดกั้นการขึ้นำและตีแผ่ถึงปัญหาองระบบ ซึ่งกลุ่มนักศึกษาได้ไป สัมผัสและพยายามที่จะแก้ไข พร้อมกับการเผยแพร่แนวความคิดให้กับประชาชนกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตชนบท

การประกอบกิจกรรมดังกล่าวองนิสิตนักศึกษา ได้สร้างวามตระหนักในสถานะ องกลุ่ม ในบรรดาข้าราชการเป็นอย่างยิ่ง เกิดความสำนึกในความไม่มั่นคงในอำนาจอง กลุ่ม จึงมีความพยายามที่จะสคบมหาทองกลุ่มนักศึกษา โดยเฉพาะในด้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มมวลชนต่างๆ ดังที่ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์การกระทำองนิสิตนักศึกษาในการสอน ประชาธิปไตยให้กับประชาชน โดยนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ตัวแทนองกลุ่มข้าราชการ คนสำคัญ ได้กล่าวว่ำ

อนึ่ง การที่นิสิตนักศึกษาคว่ำที่ที่จะช่วยแนะนำอบรมชาวบ้านให้รู้จักระบอบการปกครอง แบบประชาธิปไตย ก็เป็นเรื่องที่ยิ่งสรรเสริญ และส่งเสริมอย่างยิ่ง แต่ปัญหาสำคัญ อยู่ที่ว่า จะแนะนำอบรมกันอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันก็มีนักศึกษาเป็นจำนวน ไม่น้อยที่ไม่ทราบเหมือนกันว่า ประชาธิปไตยนั้นคืออะไร นักประชาธิปไตยควรปฏิบัติ อยางไร ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นประชาธิปไตยแบบใดทั้งสิ้น เพราะถ้านักศึกษารู้จักประชา ธิปไตยดีแล้ว ย่อมจะไม่ใช้วิธีการอันเป็นอุปภัมทองประชาธิปไตย เป็นตนวว่า รวมกัน เकिनชวนขับไลครูบาอาจารย์ หรือ เรียกร้องอำนาจในการที่จะจัดหลักสูตรและใน การที่จะเข้าร่วมบริหารงานองมหาวิทยาลัย ทั้งๆ ที่ตนเองก็ไม่มีวามรู้อะไร ไม่ มีประสบการณ์แม่แต่น้อย อันเป็นการไม่เคารวะในศักดิ์และไมเคารพในสิทธิอันชอบธรรม องครูบาอาจารย์เลย นับวว่าเป็นเรื่ององอนาธิปไตยโดยแท้ (147: 326)

ดังนั้น เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จึงทำให้กลุ่มข้าราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มทหาร ต้องแสวงหาวิธีการในการที่จะรักษา

สภาพเดิมของคนไว้ให้ได้ ก่อให้เกิดการปรับตัวในเวลาต่อมา ซึ่งภายหลังจากเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2520 อันเป็นจุดเริ่มต้นของการคลี่คลายทางการเมือง ภัยการปรับตัวเข้าหากันระหว่างกลุ่มข้าราชการและกลุ่มปัญญาชนอย่างค่อยเป็นค่อยไป จนสามารถที่จะก่อให้เกิดพัฒนาการทางสังคมการเมืองมาได้ ภายใต้อำนาจการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย "ครึ่งใบ" อันเป็นการประนีประนอมซึ่งกันและกันมาจนครบถ้วนทุกวันนี้

ระบอบการปกครองในปัจจุบันจึงมีลักษณะของการต่อรองประนีประนอมอย่างมาก การปกครองโดยกลุ่มคณะทหารภายหลังจากยึดอำนาจรัฐในปีพ.ศ.2520 ยังคงต้องมีการอาศัยหลักการและรูปแบบโครงสร้าง หรือองค์ประกอบของแนวความคิดแบบประชาธิปไตย อยู่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากความเชื่อในแนวความคิดแบบประชาธิปไตยที่เริ่มจะมีการหยั่งรากลึกลงในสังคมการเมืองไทย การต่อรองทางการเมืองเป็นวิธีการที่เกิดขึ้น อยู่อย่างสม่ำเสมอในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มพลังต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างกลุ่มข้าราชการทหาร กับกลุ่มปัญญาชน ภายใต้อำนาจแนวคิดทางการเมืองเช่นนี้ การยืนยันทนในความคิดที่แข็งกร้าวย่อมจะประสบกับความล้มเหลว กังในกรณีความล้มเหลวของการใช้แผนการพัฒนาประชาธิปไตย ในระยะเวลา 12 ปีของรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ทำให้ในที่สุดแล้วทุกฝ่ายก็ต้องยอมรับในการประนีประนอมทางการเมืองดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ฉบับปัจจุบัน

โดยสรุป การศึกษาถึงมูลเหตุของเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 อันเป็นรากฐานที่มีความสำคัญต่อระบอบการเมืองการปกครองที่มีการใช้วิธีการและหลักการในการต่อรองและการประนีประนอมทางการเมืองในยุคสมัยปัจจุบันนั้น เป็นผลมาจากการรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองการทหาร ผลประโยชน์และความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และฐานะตำแหน่งทางสังคม ภายใต้อำนาจการปกครองประชาธิปไตยแบบไทย หลังจากการยึดอำนาจรัฐของคณะทหาร ภายใต้อำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2501 และจากการผูกขาดในลักษณะดังกล่าวไว้ด้วยความเข้มแข็งขึ้นในยุคสมัยของรัฐบาล "ถนอม-ประภาส" ในลักษณะของระบอบอำนาจนิยมแบบครอบครั้ว ซึ่งขัดแย้งกับลักษณะของระบบสังคมการเมืองสมัยใหม่ ที่จะต้องมีการจัดสรรอำนาจและผลประโยชน์ให้กับกลุ่มต่างๆ ซึ่งได้เข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง เพื่อจะสนองตอบต่อความต้องการของคน จนนำไปสู่สภาพที่เกิดความไม่พึงพอใจขึ้นอย่าง

มากมาย เพียงพอที่จะส่งผลในการผลักดันสังคมการเมืองไทยในเวลานั้นไปสู่เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในที่สุด

เมื่อได้พิจารณาถึงปัจจัยมูลเหตุของเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 แล้ว ก็จะสามารถทำการแยกแยะออกได้ใน 4 ประการ ดังที่ได้ปรากฏรายละเอียดในบทที่ 2, 3, 4 และ 5 ตามลำดับ เป็นการยืนยันสมมุติฐานที่ได้ตั้งไว้ ดังนี้

1. การยึดอำนาจรัฐของคณะทหาร ภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2501 เป็นการทวนกระแสความคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ซึ่งได้มีการรับเอามาจากสังคมการเมืองตะวันตก นับแต่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี พ.ศ.2475 ด้วยการล้มเลิกหลักการ โครงสร้าง รูปแบบและองค์กร หรือกลไกแบบประชาธิปไตยตะวันตก ในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นรัฐสภา การเลือกตั้ง พรรคการเมือง หรือแม้กระทั่งการปกครองท้องถิ่น มีผลทำให้เกิดความกักตันในทางการเมืองขึ้น จนกลายเป็นรากฐานในทางค่านิยมคติ ประมวลกับกระแสความคิดทางการเมืองและตัวแทน หรือผู้ซึ่งมีความเลื่อมใสศรัทธา และเชื่อถ้อยยึดมั่นในแนวความคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ยังคงมีการกระทำการรณรงค์เคลื่อนไหวอยู่ ดังที่ได้ปรากฏออกมาในลักษณะ หรือรูปแบบของการต่อต้าน ศักค่าน และโค่นแย้งแนวความคิด และรูปแบบโครงสร้าง ตลอดจนกระบวนการทางการเมือง ตามแนวความคิดประชาธิปไตยแบบไทย อันเป็นความพยายามของคณะทหารผู้ทรงอำนาจในการปกครองบริหารประเทศในเวลานั้น ที่จะทำการวางรากฐานทางค่านิยมแนวความคิดทางการเมือง เพื่อเป็นการรองรับระบอบการเมืองการปกครองของตน และเป็นการสร้างเสริมความชอบธรรมทางการเมืองให้กับอำนาจรัฐที่มีอยู่ในเวลานั้นด้วย ในเวลาเดียวกัน ตัวแทนของแนวความคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มปัญญาชนไทย ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็พยายามที่จะทำการยืนยันในความถูกต้องชอบธรรมในทุกวิถีทางของระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งได้มีการนำเอามาใช้ในช่วงก่อนการปกครองของคณะทหาร ซึ่งได้ทำการยึดอำนาจรัฐ ในปี พ.ศ.2501 ดังนั้น ในประการนี้ จึงเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองให้เกิดขึ้นในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516

2. การพัฒนาประเทศในทางเศรษฐกิจสังคม โดยมีการเน้นหนักที่การพัฒนาอุตสาหกรรม ตามนโยบายของรัฐบาลทหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม

กิตติขจร และคณะ ได้ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจขึ้นอย่างเห็นได้ชัด คั้งที่ได้อำนาจให้เกิดชนชั้นกลางใหม่ขึ้น พร้อมทั้งได้สร้างความคาดหวังให้เกิดขึ้นกับกลุ่มชนต่างๆ ภายในสังคมการเมืองไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกลุ่มปัญญาชนและชนชั้นกลาง ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากกระบวนการการพัฒนาประเทศ แต่จากสภาพการณ์ของพัฒนาการทางการเมืองการปกครองที่มีลักษณะของความชะงักงัน และการกีดกันการเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองของคนทั่วไป เนื่องมาจากการรวมศูนย์อำนาจภายในระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบไทย ประกอบกับสภาพปัญหาซึ่งได้เกิดขึ้นจากความล้มเหลวในการพัฒนาประเทศของรัฐบาลทหารของจอมพลถนอม กิตติขจรและคณะ มาประจวบกับการเกิดวิกฤตการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ ส่งผลทำให้เกิดความไม่พอใจในสภาพการณ์ที่ได้เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นเป็นอย่างมาก พร้อมทั้งส่งผลทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชนต่างๆ ภายในสังคมการเมืองไทย จนกลายเป็นรากฐานที่มีความสำคัญ และส่งผลในการผลักดันสังคมการเมืองไทยไปสู่เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ในที่สุด

3. ลักษณะของการผูกขาดอำนาจและผลประโยชน์ของกลุ่มผู้ปกครองประเทศในกลุ่มตระกูล "กิตติขจร-จารุเสถียร" ได้สร้างความแตกแยกขึ้นภายในศูนย์อำนาจรัฐ ทั้งที่ได้ปรากฏในรัฐบาล และในกองทัพ ส่งผลทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในกลุ่มชนชั้นปกครองด้วยกันเอง นอกจากนั้น ในส่วนภายนอกกลุ่มชนชั้นปกครอง ก็ยังได้รับผลกระทบจากสภาพการณ์การรวมศูนย์อำนาจของกลุ่ม "ถนอม-ประภาส" ส่งผลทำให้เกิดความไม่พอใจต่อการกระทำและความมั่นคงของกลุ่ม "ถนอม-ประภาส" ขึ้น และได้นำไปสู่ความต้องการในอันที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้ปกครองบริหารประเทศในระบอบนั้นในช่วงเวลานั้น คือ จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร และครอบครัว จากสภาพการณ์ในลักษณะเช่นนี้ ทำให้เกิดการผลักดันสังคมการเมืองไทยไปสู่เหตุการณ์ทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ในที่สุด

4. ลักษณะของการใช้อำนาจตามอำเภอใจ ในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งทางการเมืองของบรรดาผู้นำทางการเมืองการทหาร ภายในรัฐบาลทหารของจอมพลถนอม กิตติขจร และคณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้กำลังในการยึดอำนาจรัฐของคณะทหาร ภายใต้การนำของจอมพลถนอม กิตติขจรและคณะ เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2514 ได้นำมาซึ่งการใช้ระบอบการเมืองการปกครองแบบเผด็จการทหารอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ได้มีการ

ใช้ระบอบการเมืองการปกครองประชาธิปไตยแบบไทย ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 มาแล้ว ยิ่งไปกว่านั้น การกระทำของบรรดาชนชั้นนำทางการเมือง การทหาร ภายในรัฐบาลทหารของจอมพลถนอม กิตติขจรและคณะ อันเป็นการแสดงออกซึ่งการใช้อำนาจตามอำเภอใจ ในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งทางการเมือง จากกรณีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในกรณีทุ่งใหญ่นเรศวร หรือกรณีนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้ความรุนแรงในทางการเมือง ในลักษณะของการปราบปรามกลุ่มชนผู้ทำการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ในช่วงต้นเดือนตุลาคม พ.ศ.2516 ได้ส่งผลทำให้เกิดความไม่พอใจในพฤติกรรมของกลุ่มผู้ปกครองบริหารประเทศในเวลานั้นเป็นอย่างมาก ประกอบกับการขึ้นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของขบวนการนิสิตนักศึกษา โดยได้รับอิทธิพลทางความคิด และการสนับสนุนในค่านต่างๆ จากบรรดานักคิด นักเขียน และสื่อมวลชนในรูปแบบลักษณะต่างๆ ส่งผลทำให้ขบวนการนิสิตนักศึกษาประสบความสำเร็จในการรณรงค์เคลื่อนไหวในการเรียกร้องทางการเมือง และได้รับความเชื่อถือศรัทธาจากประชาชนโดยทั่วไป จนสามารถที่จะทำการระดมพลังมวลชนมาทำการต่อต้าน และโค่นล้มรัฐบาลทหารของจอมพลถนอม กิตติขจรและคณะได้ และที่สำคัญก็คือ การให้ความร่วมมือช่วยเหลือขบวนการนิสิตนักศึกษาของกลุ่มพลังต่างๆ ภายในสังคมการเมืองในเวลานั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้ความสนับสนุนของกลุ่มผู้ปกครองภายในศูนย์อำนาจรัฐ ดังนั้น ในประการนี้ จึงเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการผลักดันสังคมการเมืองไทยไปสู่เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516

นอกจากนี้ จากการศึกษาเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ในแง่ของมูลเหตุ ยิ่งได้พบว่า กระแสความคิดทางการเมืองแบบสังคมนิยม ได้มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดังกล่าวด้วย ดังจะพบจากปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวของแนวความคิดทางการเมืองแบบสังคมนิยมได้อย่างชัดเจน ภายหลังจากเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 อย่างไรก็ตาม การศึกษาในประเด็นมูลเหตุดังกล่าวยังมีลักษณะที่ไม่เด่นชัดเพียงพอ ผู้ศึกษาจึงตั้งเป็นข้อสังเกต และเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยในอนาคตต่อไป

โดยสรุป การศึกษามูลเหตุของเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 นี้ นอกจากจะเป็นการศึกษาถึงปรากฏการณ์ทางการเมืองไทย ซึ่งมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวแล้ว ยังเป็นงานการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อที่จะทำการวิเคราะห์ในทางรัฐศาสตร์ โดยการอาศัยกรอบการมองทางด้านรัฐศาสตร์เป็นหลัก

ในการศึกษา เพื่อที่จะทำการอธิบายว่า ปรัชญาการเมืองทางเมืองนั้นๆ เกิดขึ้นได้อย่างไร มีกระบวนการในการก่อเกิดมาอย่างไร มีการสืบทอดต่อเนื่อง และมีการคลี่คลายขยายตัวอย่างไร จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขั้นในที่สุด ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์ในการที่จะนำเอาผลของการศึกษานี้ ในบางส่วน ไปทำการอธิบายการก่อเกิดของปรัชญาการเมืองการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอื่นๆ ที่ได้เกิดขึ้นมาแล้ว ในประวัติศาสตร์ทางการเมืองการปกครองไทย และยังสามารถที่จะทำการคาดการณ์ในเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ ด้วย ดังนั้น จากการศึกษามูลเหตุของเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 นี้ จะเป็นการวางกรอบการมองในการศึกษาถึงของเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมการเมืองไทย ทั้งที่ได้เกิดขึ้นมาแล้ว และที่จะต้องเกิดขึ้นในห้วงระยะเวลาต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

"การเปลี่ยนแปลงหนึ่งย่อมเป็นแบบอย่างสำหรับการเปลี่ยนแปลงครั้งต่อไปเสมอ"

แมคเคย์เวลลี (53: 6)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย